

Je vôbec možná logika architektúry?

M. Zervan: Is the Logic of Architecture Possible at All? Život. Prostr., Vol. 34, No. 4, 173–177, 2000.

The study analyses the possibilities of logic in architecture, logic of architecture and specific architectural logic. While the application of universal rules and forms of classic formal logic and non-classic logic is not an exception in architectural thinking and theory of architecture, the extended view of logic as various moods of justification, arrangement and mutual consistency and non-contradiction of creative procedures and architectural work is not still accepted or sufficiently determined. Therefore the study describes mainly the types of justification and arrangement, types of logos of architecture: logos of oikos, logos of topos and typos, logos of techne, logos of morfe, logos of diagram and logos of meta-hodos. Then the possibilities of their logic structure and interrelations were studied. At the same time attention was paid to logocentric consequences of such a performance.

Logos = počet, účet, platnosť, očakávanie, uváženie, názor, mienenie, dôvod, dôkaz, účel, význam, cena, myseľ, rozum, slovo, zámer, pomer, reč, prehovor, rozhovor, konanie, výrok, rozkaz, správa, rozprávanie, povest, udalosť, dejiny, výklad, rozbor, próza, časť knihy, bájka, návrh, podmienka, možnosť hovoriť, spôsob reči, výraz, veta, látka, téma, pojem, porada, myšlienka, torzenie, platné hovorenie, zámienka, príslovie, spis, kniha, pojednanie, vec, meno, prednáška, sláva, rečnícke umenie

Prach, V.: *Řecko-český slovník*. Praha 1993, s. 326

Logika = jej predmetom nie je myslenie ako vlastnosť alebo činnosť existujúcich subjektov (v tomto zmysle je myslenie predmetom psychológie), ale vzťahy myšlienkových obsahov ako takých... Myšlienkové obsahy možno skúmať osebe, z hľadiska ich vzájomných, nevyhnutných vzťahov (logické zákony), čo je úlohou čistej alebo formálnej logiky, alebo z aspektu ich predmetného vzťahu či zobrazovacej funkcie, čo sa pripisuje reálnej alebo materiálnej logike. Tu je lepšie hovoriť o kritike poznania alebo o teórii poznania. Formálna logika alebo logika v užšom zmysle sa zaoberá výlučne správnosťou, t. j. logickou zákonitosťou myslenia... Jadróm formálnej logiky je náuka o usudzovaní... Logika je bytostne teoretickou vedou, i keď zahrňuje aj praktické návody, napr. pravidlá správnych definícií. Od logiky ako teórie správneho myslenia treba odlišovať žitú logiku (prírodnú logiku), ktorá je obsiahnutá vo všetkých myšlienkových pochodoch ako normatívna a usmerňujúca hodnota... logicky myslieť môže aj ten, kto nemá žiadne znalosti o logike ako teórii, vedecká logika je potrebná predovšetkým pri preverovaní myslenia v obtiažnych a sporných prípadoch...

Brugger, W. a kol.: *Filosofický slovník*. Praha 1994, s. 221

Názov tejto štúdie pravdepodobne pobúri tak logikov, ako aj architektov. Logikov preto, že vo všetkých príručkách a propedeutikách logiky upozorňujú, že logiku ako vedu o správnom myslení nemožno zamieňať na základe spoločnej etymológie s mimomyšlienkovými zákonitosťami akejkolvek predmetnej oblasti, ani so žiadnymi typmi usporiadania, teda ani so zákonitosťami tvorby, usporiadania funkcií, foriem a priestorov v architektúre. Architektov zasa preto, že mnohí z nich sú presvedčení nielen o tom, že architektonické myslenie

a realizačné činnosti vyžadujú popri pravidlách pravdivosti aj pravidlá správnosti. Prítomnosť *rationatio* sa v architektúre predpokladá od Vitruvia, a tak sa nemožno čudovať, že popri tzv. intuitívnych architektoch existujú takí, ktorí chcú mať svoje rozhodnutia a postupy zdôvodnené tak, aby boli vzájomne zviazané a nerozporné výpovede o ich počínaní a diele. Azda preto sa traduje, že existuje akási "elementárna architektonická logika", ktorá je obľúbeným argumentačným nástrojom mnohých kritikov. Pod názvom *Logik der Baukunst* (voľne

Logika architektúry) vyšla v nemeckom preklade aj kniha nórského teoretika architektúry, ktorej pôvodný anglický titul znel *Intention in Architecture*. Christian Norberg-Schulz v nejsíce neskúmal ako sa v architektúre uplatňujú pravidlá správneho myslenia, ale usiloval sa preukázať, že existuje nevyhnutná väzba medzi druhmi architektonických úloh, zvolenými prostriedkami na ich riešenie a použitými architektonickými formami, ktorá má podľa neho aj semiotický dôsledok. Približne v tom istom čase uvažoval Christopher Alexander o tom, či má mesto povahu ohodnoteného sieťového grafu alebo pravidelného stromového grafu. O niekoľko rokov neskôr sa celkom vážne diskutovalo o probléme architektonického jazyka a architektonickej reči, ktorý už má veľmi blízko k otázkam formálnej správnosti výstavby architektonického prehovoru. A to už nehovorím o rizomatických usporiadaniach a iných režimoch znakov ako v klasickej semiotike, ktoré do architektúry prinášajú delezovskyoorientovaní architekti. Na vzťah logiky a architektúry odkazujú aj úvahy o architektúre a jej spojení s disjunktívnym myslením, o stelesnení disjunkcie v samej podstate architektúry, alebo o stotožnení architektúry s paradoxným uvažovaním a konaním. Napriek tomu sa dosiaľ neformulovala špeciálna klasická alebo neklasická architektonická logika, ktorá by sa mohla stať nástrojom overovania správnosti konceptu, projektu a diela, resp. riešenia paradoxov architektonickej tvorby. Z druhej strany ťažko spochybniť existenciu "žitej logiky" či vlastných pravidiel, ani spontánne i zámerné využívanie klasických a neklasických logík v architektonickej tvorbe, čo však ešte nedokazuje, že architektúra má svoju logiku, alebo, že existuje špeciálna architektonická logika.

Z tohto dôvodu sa k logike architektúry budem zatiaľ približovať prostredníctvom rozmanitých prejavov jej logosu a k otázke logiky architektúry sa ešte vrátim z inej strany... Zatiaľ nepoznám inú cestu ako odpovedať na otázku v názve tejto štúdie. Zdôrazňujem, že pod architektúrou tu rozumiem *proces usporadúvania vzťahov medzi človekom a prostredím*, ktorý má okrem stavebno-technologických aj významové a hodnotové parametre, spredmetňované predovšetkým zámerné, takže je v nej aspekt logu implicitne i explicitne prítomný. Neberiem do úvahy architektúru ako synonymum výstavby čohokoľvek, napríklad programovacích jazykov alebo vedeckej disciplíny, aj keď tá by nepochybne znamenala iné postupy a odpovede na otázky, aké sa nachádzajú v tejto štúdii.

Logos oikosu alebo eko-lógia a eko-nómia architektúry

Oikos = obydlie, príbytok, dom, chrám, domácnosť, hospodárstvo, rod, domov, pokoj, hniezdo, bohatstvo

Architektúra úzko súvisí s ľudskými činnosťami, ako aj s prírodným, sociálnym a kultúrnym prostredím, teda so životným prostredím človeka, v ktorom sa tieto činnosti odohrávajú. J. von Uexküll dokonca zdôrazňoval, že prostredie je výsledkom interakcií stavebného plánu príslušnej životnej formy a prírodného rámca, pričom práve stavebný plán chápal nie ako to, čo prislúcha danej životnej forme alebo prírodnému rámcu, ale ako systém ich interakcií, dodávajúcich prostrediu neopakovateľný charakter. Aj architektonické prostredie možno teda nielen tvoriť, ale aj vysvetľovať tak zo získaných parametrov usporiadania ľudských činností, ich priebehu a zastavení, ako aj "zákonitostí" prírodných, sociálnych a kultúrnych rámcov, pričom dôkaz architektúry spočíva v objavení a nastolení ich "správneho pomeru" a autoregulačných mechanizmov.

Takúto architektúru možno nazývať latentne alebo demonštratívne ekologickou i eko-logickou. Takýto výklad slova *oikos*, v ktorom je obydlie, príbytok priamo spojený s bývaním a s bytím vôbec, nie je jediným dôvodom architektúry, nakoľko jej ďalším účelom je hospodárnosť. Ide tak o hospodárnosť úkonov v dome a obydlí, ako aj o hospodárnosť energií a technológií, ktorá reorganizuje vzťahy medzi prírodným, sociálnym a kultúrnym rámcem a ľudskými činnosťami. Pokiaľ predchádzajúce formy usporiadania pomenúva slovo *logos*, tieto nadobúdajú povahu mimomyšlienkových zákonitých vzťahov, vyjadrených pojmom *nomos*, odkazujúcim s prízvukom na prvej slabike na spôsob, mrav, obyčaj, zásadu, zvláštnosť, poriadok, verejnú mienku, zákon, právo, pieseň, melódiu i na tónovú stupnicu. *Nomos* s prízvukom na druhej slabike na pastvu, pastvinu, sídlo, pobyt, okres, župu a kraj. *Logos* v spojení s *oikos* je napokon aj usporiadaním samého domu. Usporiadaním synchronického, štruktúrneho, ale aj usporiadaním diachrónneho, historického, na základe vzniku. Je rozumom a príbehom domu. Rozum domu sa dnes zväčša chápe ako inteligentná budova alebo samoriadiaci systém, ktorý tým, že si vyrába a recykluje energie, stáva sa nezávislo-závislým od prírodných, sociálnych a kultúrnych rámcov. Príbeh domu je jeho mimoludským i ľudským zdôvodnením. Ak je príbeh domu rozprávaním o tom, ako zakladali obydlia bohovia, ak sú usporiadania obcí alebo sakrálnych okrskov odkazom na formy súhvezdí či sútokov riek, potom je príbeh domu, jeho teleológia mytologická alebo teologická. Ak sú osady prírodných národov svojou konfiguráciou prejavom výmen mužov a žien medzi totemickými klanmi, zabraňujúcim incestu, alebo pragmatickým príbehom budúceho užívateľa, potom je *logos* domu sociálno-hygienický alebo pragmaticko-humanistický. V oboch prípadoch ide o odlišné, ale rovnako oprávnené zdôvodnenie domu i domova.

Logos toposu a typosu alebo topo-lógia a typo-lógia architektúry

Topos = miesto, krajina, zem, priestor, stav, príležitosť, možnosť, poloha, dôkaz

Typos = rana, úder, ráz, stopa, podoba, charakter, téma, vzor, obrys, znak

Architektúra je považovaná s povážlivou samozrejmosťou za tvorbu priestorov, a preto jeden z najrozšírejších dôvodov usporiadania architektúry sú vzájomné väzby priestorov. Nemám na mysli len priradovanie, podradovanie, prieniky priestorových jednotiek, rozvoj základnej priestorovej bunky na základe kompozičných pravidiel, ale aj odlišné spôsoby rozvíjania konceptu i projektu v závislosti od toho, či pracujem v topologických alebo metrických súvislostiach. Topologické uvažovanie v nehomogénnom a neizotropnom priestore, narábanie s kvalitatívnymi hranicami medzi otvorenosťou a uzavretosťou, blízkosťou a vzdialenosťou sa diametrálne líši od myšlienkových postupov vnútri systémov klasických a neklasických geometrií, ktoré každý bod v priestore vedia charakterizovať kvantitatívne. *Logos toposu* je však oveľa bohatší ako *topo-lógia*, nakoľko zahŕňa aj hierarchie významov a hodnôt miesta, ktoré si od nepamäti podľa architektonických traktátov vyžadovalo obsadzovanie určitým typom stavieb s celkom jasným významovým a funkčným charakterom. Tak sa celkom prirodzene stretávala *topo-lógia* s *typo-lógiou* až dovtedy, kým ich vzájomné osamostatnenie nedoviedlo k odlišným formám usporiadania. Loosov *raumplan* v tejto súvislosti možno interpretovať ako uprednostnenie logu priestoru pred logom funkcie a Corbusierov *plan libre* ako podriadenie priestoru variabilite ľudských úkonov a prevádzok, ktoré sa môžu slobodne rozvíjať v neutrálnom priestorovom rámci, aby ho spätne konkretizovali. Funkcionálne myslenie má celkom určité predstavy o zoskupovaní funkcií, o nemožnosti kríženia čistých a "špinavých" prevádzok, o bezkolíznosti a nadväznosti úkonov, o segregácii architektonických a urbanistických celkov podľa účelov. Dodnes je typológia s jej normatívnymi pravidlami považovaná za najvlastnejší logos architektúry, resp. jej jedinú logiku, ktorá ovplyvňuje všetky ostatné spôsoby usporiadania. Zónovanie sa stalo na dlhé obdobie univerzálnou schémou zdôvodnenia budov a miest. Konkurenčnosť a komplementárnosť toposu a typosu dodnes určujú charakter architektonickej tvorby a architektonického myslenia, aj keď logos typosu ustupuje do pozadia pred odôvodneným príbehom. Tento fakt sa odzrkadľuje v druhoveja žánrovej typo-lógii architektúry, ktorá sa oslobodzuje od striktného vymedzovania prostredníctvom stôp ľudských činností, resp. funkcií.

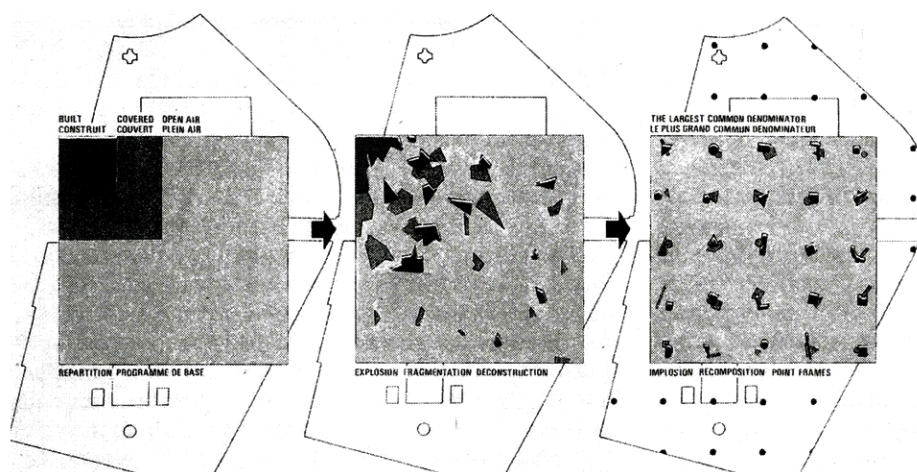
Logos techné alebo techno-lógia architektúry

Techné = remeslo, zamestnanie, náuka, umelecké dielo, obratnosť, skúsenosť, prostriedok, rozvážnosť, úskok

Architektúra sa ešte aj v súčasnosti vysvetľuje ako druh umenia alebo ako technická disciplína. Obe tieto charakteristiky spájal grécky pojem *techné*. *Techné*, na rozdiel od slova *poiesis* (s významom konania, tvorenia, zhotovovania, vyzbrojovania, pôsobenia, básnenia) označovalo tie činnosti, ktoré mali určené východisko, cieľ, prostriedky a postupnosť krokov nevyhnutných na to, aby sa dosiahol vytýčený zámer. *Techné* oproti *poiesis* vyjadrovalo navyiac zreteľne definované, racionalizované postupnosti úkonov, ktoré viedli k zhotoveniu diela. Zahrnovalo určitý okruh umení a predovšetkým remesiel, odlišujúcich sa od tých umení a činností, ktoré boli zjednotené intuitívne, mimoracionálne. *Techné* teda odjakživa implikovalo *logos*. Bez účelu, dôvodu a usporiadania by nebolo predstaviteľné a mysliteľné. Po oddelení voľných a úžitkových umení od techniky a remesiel ostala architektúra niekde medzi. Estetici, spriaznení s českými funkcionalistickými architektmi, dopriali architektúre približne také isté miesto ako Pico della Mirandola človeku: túžila sa odlišiť od mefistofelovskej techniky a stať sa božským umením, ale navždy ostane pri túžbe a zdokonaľovaní, lebo k umeniu sa môže len približovať. Keby sa ním stala, zrušil by sa jej vlastný logos smerujúci k jednoznačne definovanej prevádzke a prevládol by logos viacznačnosti, ambiguity, mnoho-významovosti. Zmenila by sa aj pozícia noriem, ktoré v technických disciplínach nemožno obchádzať alebo porušovať, ale treba ich plniť. V umení, ako sa vyjadrovali už spomínaní estetici, sú normy na to, aby sa porušovali. Techno-lógia architektúry tak spočíva v neustálom prepájaní toho, čo je zdanlivo nezlučiteľné, a v tomto zmysle je činnosťou, v ktorej akoby neplatil zákon vylúčenia tretieho a uplatňovala sa nevyučovacia disjunkcia. Popri takto chápanej techno-lógii vnútri architektúry zohráva významné miesto stavebná techno-lógia, *logos* i *nomos* konštrukčných systémov, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú tvorivé metamorfózy vzťahov medzi človekom a prírodným, sociálnym a kultúrnym rámcom jeho činností. Stavanie, zostavovanie, výstavba je však nielen materiálno-technickým základom architektúry, ale aj výstižným pomenovaním počínania architektov, ktorí zostavujú a zladujú činnosti s veľmi rozmanitými motívmi, aby ich znovudefinovali vlastným účelom.

Logos morfé alebo morfo-lógia architektúry

Morfé = tvar, podoba, postava, zjav, krása, pôvab, podstata

Nelococentrický model de-konstruovaného logosu toposu, typosu a morfé v programe genézy areálu parku La Villete v Paríži od Bernarda Tschumiho, 1983

Jedným z logov architektúry je usporiadanie vzťahov medzi figúrou a pozadím, ktoré vyjadruje *nomos* pregnantného tvaru. V architektúre sa dlhé obdobie prisahalo na platnosť elementárnych geometrických archetypov, ktoré sa stali zárukou jej krásy. Morfo-lógia architektúry sa chápala ako vyjadrenie logu samého kozmu, ktorý bol v pytagorejskom duchu hudbou sfér a v platónskom vysvetlení stavbou, spojením pravidelných mnohostenov. Iné zdôvodnenie tvaru má organická architektúra, ktorá overuje technické a architektonické možnosti prírodných foriem a konštrukcií. Aj keď v oboch prípadoch ide o odlišný geometrický popis, predsa len sa tu ešte zachováva pregnantnosť. Pravidlá práce s jasne vymedzenými tvarmi sú však nepochybne iné, ako v postupnosti krokov zneistovania tvarov oproti pozadiu na princípe tzv. ambivaletných figúr, alebo zdôvodňovanie tvaru zákonmi deterministického chaosu či teórie katastrof. V súčasnej architektúre možno nájsť budovy, ktoré majú zdôvodnené *tvaro-slovie* viacerými stratégiami, vzájomne sa nepopierajúcimi a nevylučujúcimi ako v klasickej dvojhodnotovej logike, takže nie je ohrozená ani konzistentnosť tvorivého postupu či diela. Morfo-lógia nevyjadruje len dôvod genézy tvaru, ale je aj gramatiku práce s tvarom, ktorá býva stelesnená v kompozičných pravidlách. Súčasne býva stotožňovaná aj s tvarovou lexikou určitého slohu, štýlu, smeru i tendencie. Logos slohu zvyčajne má selektívnu schopnosť: pripúšťa a vylučuje tvary, kompozičné pravidlá a prepája zdôvodnenie tvarov s logom sociálneho a kultúrneho rámca.

Takáto gramatika a lexika sa môžu stať základom architektonickej reči určitého obdobia. Súhrn výpovedí vyslovených touto rečou možno testovať z hľadiska ich oprávnenosti a správnosti, hoci povedomie jej jazyko-

vých a rečových noriem je v umení a architektúre rozkolísanejšie ako v prirodzených jazykoch. Častým zjavom v umení a architektúre sú citácie iných období, resp. práca s rôznymi jazykmi, rečami a výpoveďami.

Keď bola v dejinách oslabená exkluzivnosť slohu v prospech inkluzivnosti, hovorilo sa o eklektickosti, ktorá bola vonkajším vyjadrením toho, že v takomto morfológickom systéme možno vypovedať a zdôvodniť čokoľvek, čo je prvým signálom nekonzistentnosti.

V súčasnosti, po lekcii postmoderného myslenia, je aj názor na eklekticismus iný. Tak, ako ho opisujú neklasické teórie pravdivosti, boli by schopné ho opísať viachodnotové logiky.

Logos diagramu alebo diagramo-lógia architektúry

Diagram = obrys, kresba, obrazec, rozkaz

Architektúra bola odjakživa spojená s kresbou a neskôr deklarovaná prítomnosť disegna interna oproti vonkajšej kresbe len inak potvrdzovala, že architektúra je popri *techné* či *practica* aj *rationatio*. Logos kresby, vrypu, písania vnútri konceptu a jeho záznam a zobrazenie vonkajšou kresbou a rozličnými typmi projekcií, tvorí vnútorné dejiny architektúry.

Nepochybne iné možnosti poskytuje klasický systém troch pohľadov, iný systém perspektíva a axonometria spolu s počítačovou vizualizáciou. Logos týchto diagramov a ich preferencie v rôznych obdobiach je príznakovým určením konkrétnych usporiadaní architektúry. Diagramo-lógia zobrazovania nie je jediným logom architektonického vyjadrovania. Popri modeloch existuje ešte celý rad schém, grafov, dispozičných diagramov, ktoré názorne dokladajú typ zdôvodňovania a nerozpornosti určitej architektonickej a urbanistickej tvorby a prieskum ich logov čaká na podrobnejšie spracovanie.

Logos meta-hodosu alebo metodo-lógia architektúry

Meta = medzitým, okrem toho, potom, medzi, v, na, k, za, do, pre, po

Hodos = cesta, ulička, dráha, chôdza, jazda, pochod, ťaženie, odchod, návrat, spôsob, prostriedok, príležitosť, možnosť, metóda

Metodickosť je dištingtívnym znakom architektonickej tvorby. Preukázateľnosť a overiteľnosť postupu patrí už takmer medzi samozrejme znaky architektonickej práce. Voľby postupov, hodnotové preferencie v ich výbere, intuitívne fázy v procese zrodu konceptu, často nahrádzané diagramom, kresbou, ktorá disponuje vlastným manuálnym logom spontánnosti, nemôžu zastreíť fakt, že architekt sám postupuje v definovanom slede krokov a takúto postupnosť zaznamenáva aj do projektovej dokumentácie a vyžaduje aj v priebehu realizácie.

Každý typologický druh v súčasnosti deklaruje, že disponuje princípmi, metódami a špecifickými prostriedkami myslenia a tvorby. Logos týchto metód však zriedkavo tvorí konzistentný celok, takže metodo-lógia architektúry vo všeobecnosti ešte len buduje meta-úroveň myšlienkových a tvorivých postupov. Vzhľadom na to, že iné prostriedky a cesty majú myšlienkové operácie, iné vkusové a vôbec hodnotové výbery, a napokon odlišné aj konkrétne tvorivé a manipulačné techniky, je vypracovanie jednotnej architektonickej metodo-lógie zložitá. Jedným z prvých pokusov o vytvorenie integrálnej teórie architektúry bola práca Ch. Norberga-Schulza, ktorej základom sa stala štruktúra ľudskej činnosti, pričom myšlienkové a hodnotové aspekty boli prítomné vo forme intencií vstupujúcich do komplexného tvorivého procesu. Od polovice šesťdesiatych rokov však niet významnejšej práce o tomto fundamentálnom probléme.

Logika logosu architektúry

Zámerne som sa dosiaľ vzdával možnosti vyjadriť sa k otázke, či je možná logika architektúry. V slovníkových odkazoch, ktoré rozlišovali medzi logikou v užšom zmysle slova a žitou či prirodzenou logikou som naznačoval, že prítomnosť logiky v zmysle zdôvodniteľnosti a nerozpornosti v architektonickom myslení a tvorbe nielenže nevyklúčujem, ale predpokladám, hoci tento fakt sám osebe nie je indikátorom logiky architektúry a už vôbec nie nejakej špecifickej architektonickej logiky. Keďže aj samotná zdôvodniteľnosť môže mať povahu logického vyplývania na základe formačných a transformačných pravidiel formálnej logiky, alebo nejakého iného vnútorne nerozporného zdôvodnenia (od mytológie až po individuálne želanie), volil som namiesto logiky slovo *logos*, ktoré obsahuje aj rozmanité typy dôvodov a dôkazov, ako myšlienkových a dielových usporiadaní a usiloval som sa zrekapitulovať, koľko logov rozmanitého typu participuje v komplexe architektúra. Slovo *logos* má aj tú výhodu, že umožňuje uvažovať o myšlienkových a mimomyšlienkových formách usporiadania, ako aj o vzájomných prechodoch medzi nimi. Pri záverečnej úvahe o logike týchto *logov* by sa patrilo najskôr aspoň stručne zdôvodniť ich výber, aby nevzniklo podozrenie mimo-logického, svojvoľného lapsusu. Môj vý-

ber sa opiera o klasické trojprincípové vymedzenia architektúry, ale vychádza predovšetkým zo štúdie J. Derridu o parku La Villete v Paríži od architekta Bernarda Tschumiho, kde sa nachádza pokus rekonštruovať metafyziku architektúry ako systém transhistorických princípov a ich hierarchického usporiadania. Derrida vymenúva *oikos*, *techné*, *morfé* a topo-logicky situovaný typos ako základ, na ktorom bola v rôznych slohoch a štýloch budovaná európska architektúra. Považuje ju za logo-centrickú, nakoľko uprednostňuje jazykovú formu myšlienkových zdôvodnení voči písomnej, resp. grafickej forme, v ktorej nie sú významy a účely vopred hotové, ale utvárajú sa vo vzájomnom vymedzovaní foriem a znakov.

Môj zámer bol predstaviť takýto logocentrický model architektúry a spýtať sa, či je možné zrekonštruovať jeho logiku v užšom zmysle slova.

Nazdávam sa, že z môjho predstavovania vyplynulo aspoň to, že v architektúre, ako medzioblasti myslenia, tvorby a hodnotových preferencií, nie je možné hovoriť o dôslednej logizácii na báze klasickej dvojhodnotovej logiky. Tam, kde sa takéto pokusy udiali, kde sa dôsledne aplikoval zákon vylúčenia tretieho v znení buď A, alebo B, a tretie nie je možné, vznikali klasické oiko-, techno-, morfo-, topo- typo-centrické modely architektúry. Väčšiu perspektívu vidím v možnosti uplatnenia neklasických viachodnotových logík, logiky konania, praxeológie a logiky noriem, hodnotových preferencií, deontických logík. Architekt nikdy nevyužíva iba jednu logiku, ale viaceru, v určitých súvislostiach daných povahou problému zvyčajne vyžadujúceho tvorbu, teda zapojenie všetkých znalostí a postupov do riešenia problému, ktorý nemá analógiu. A pretože považujem architektúru v jej najlepších výkonoch predovšetkým za tvorbu, nie som si istý, či aj využívanie spomínaných logík povedie k systematizácii všeobecne prijímaných postupov vyvodzovania a zdôvodňovania, ako aj ku konzistentnosti a súdržnosti jej komplexu.

To však neznamená, že dôvody a metódy strácajú v architektúre význam a mala by sa stať načisto intuitívnou a iracionálnou záležitosťou. Práve naopak, mala by neustále spoznávať svoj *logos*. Vždy sa však pri tomto samopoznávaní bude musieť rozhodovať, do akej miery chce byť logocentrická.

Štúdia je súčasťou grantu VEGA č. 1/5109/98

PhDr. Marian Zervan, CSc. (1952), vedecko-pedagogický pracovník Katedry teórie architektúry, umenia a dizajnu Fakulty architektúry STU, Nám. slobody 19, 812 45 Bratislava. E-mail: zervan@fastu.fa.stuba.sk